مەهاباد قەرەداغی

"ئیرادە"یاخیبوونە لە چوارچێوەکان

ئیرادە چییە؟

"ئیرادە" کە بەرامبەر بە دەستەواژەی "ویست"ی کوردی دێت، چەمکێکی فرەڕەهەندە و لەناو زانستە مرۆییەکانیشدا بەکارهێنانێکی بەرفراوانی هەیە. لە دەروونناسیدا بە تایبەتی لەم سیفەتەدا هێڵی سەرەکی کەسایەتی مرۆ بەرجەستە دەکات، چونکە یەکێکە لە بنەڕەتیترین و بەهێزترین پایەکانی بونیادی کەسایەتی مرۆڤ.

مرۆ کە "ویست"ی هەبێ دەتوانێت کار ئەنجام بدات. ویستن و توانین لە تەواوکردنی یەکتریدا ڕۆڵی کارا دەبینن و هاوکات یەکتری بەرهەم دەهێننەوە. ئەگەر بمەوێ دەتوانم، ئەگەر توانیشم دووبارە دەمەوێ و دیسانەوە دەتوانم، بەم شێوەیە ویست و توانا دەبن بە میکانیزمێکی کارا و دینامیکیانە ژیانی مرۆڤی خاوەن ویست و بەتوانا هەڵدەسوڕێنن.

کار و کارامەیی مرۆڤ، ئیدی ژن بێ یان پیاو لەو وزە دەروونییەوە سەرچاوە دەگرێت کە ناوی "ویست"مان لێ ناوە، بەڵام نەک ئەو کارانەی کەبەزۆر بە مرۆڤ دەکرێن و مرۆڤ بە ناچاری و ڕۆبۆت ئاسا بە ئەنجامیان دەگەیەنێت، بەڵکە ئەو کارانەی کە مرۆڤ خۆی هەڵیاندەبژێرێت و بە تەواوی ئارەزوو و ویستی خۆی ئامادەی ئەنجامدانیانە و ئامانجێکی گەشەپێدەرانەی هەیە و بۆ گەیشتن بەو ئامانجە ئەنجامیان دەدات. ئەو ئامانجەش "خۆسەلماندن"ە. مرۆڤ سەرەتا بە هەبوونی ئەو وزە دەروونییە، واتە بە هەبوونی "ویست"، ئینجا بە خستنەگەڕی ئەو وزەیە، واتە دەرخستنی تواناییەکانی و ئەنجامدانی ئەو ئامانجەی کە وزە دەروونییەکەی بۆ کارا کردبوو، لە پرۆسەیەکی کۆمەلایەتی و لە پەیوەندییەکی بەردەوامی نێوان خود و کۆمەڵگەدا دەتوانێت بەرهەمی ئەو ویستە بەدەست بهێنێت، واتە خۆی بسەلمێنێت.

خۆسەلماندن دواپلە نییە لە پەیژەی کەسایەتیدا، بەڵکە بەردەوامیدان بەو خۆسەلماندنە جۆرێک دڵنیایی دەستەبەر دەکات بۆ مرۆڤی خۆسەلماندوو. چۆن دەتوانین وەک کەسێکی خۆسەلماندوو دڵنیابین لەوەی ئەو پلەیەی کە لە کەسایەتی و لە ژیاندا بەدەستمان هێناوە بە پارێزراوی بهێڵینەوە و چۆن گەرەنتی مانەوەی دۆخی خۆسەلماندن بدەین؟ بە ڕای من مرۆڤ تەنها بە تێپەڕاندنی خود و تێپەڕاندنی دۆخی خۆسەلماندن دەتوانێت گەرەنتی ئەوە بکات ئیدی ئەو کەسێکە خەتەر لەسەر پلەی خۆسەلماندنی نییە و، ئیدی پایەکانی ئەو پەیژەیە لە سەر زەمینێکی تەختدا سەقامگیر بووە و مەترسی بەربوونەوەی نییە.

هەبوونی "ویست" دەروونی مرۆڤ ئاوالا دەکاتەوە و مرۆڤێکی دەروونئاوەلاش "بڕیاردان"ی لا ئاسانە و، لە نێوان ئەلتەرناتیڤی هەمەجۆردا دەتوانێت لە "هەڵبژاردن"ێکی عەقڵانیدا ئەو ئەرکەیان هەڵبژێرێ و بگرێتە ئەستۆ کە لە سەلماندنی خود نزیکی دەکاتەوە و، هاوکات ئامانجێکی مرۆیانەش بۆ سوودگەیاندنێکی گشتی لە پشت بیرکردنەوەکانێتی. بیرمان نەچێت کەمرۆڤ دەتوانێت لە بوارێکی

نامرۆڤانەشدا خۆی بسەلمێنێت. خۆسەلماندن تەنها لە ئاقارێکی مرۆڤانە و بە ئاراستەیەکی مرۆڤدۆستانە دەتوانێت پۆزەتیڤ بێت.

ژنی کورد و "ویست"ی ژنی کورد:

ئایا ژنی کورد توانیویەتی خاوەنی ویستی خۆی بێت؟ وەڵامێکی سانا و کورت و کۆنکرێت بۆ ئەم پرسیارە سەختە ڕەنگە بە یەک وشەی سادە بدرێتەوە. "نەخێر" نییەتی. بەڵام لە شیکردنەوەی ئەو بەرسڤە نەرێتی و نێگەتیڤەدا دەتوانین بڕێک لەو سۆنگانەش بەیان کەین کە "بێ ویستی" ی ژنی کورد دەخەنە ڕوو.

وەک پێشتریش باسم کرد، "ویست" پێش هەر شتێکی تر وزەیەکی دەروونییە، وزەی دەروونییش کاتێ دروست دەبێت کە مرۆ توانیبێتی ئەو سنوورانە تێبپەڕێنێ کە هێزێکی دەرەکی و نامۆ چوارچێوەی بۆ دروست کردووە و "خود"ی ئەوی تێ ترنجاندووە. مرۆڤ قەت ناتوانێ لە ناو چوارچێوەکاندا خۆی بسەلمێنێ، تەنها بە شکاندنی ئەو چوارچێوانە و لەدەرەوەی ئەواندا ئەگەری خۆسەلماندن هەیە، بە مەرجێ مرۆڤ خاوەنی ئەو وزە دەروونییەش بێت. لەم دۆخەشدا ئەوەی کە یەکەم چرکە بە بیردا دەگوزەرێ "یاخیبوون"ە، واتە ئامادەیی تەواوت هەبێ بۆ "یاخیبوون" لەو چوارچێوانە و، ئامادەیی تەواوت هەبێت بۆ دانی هەر باجێک لە ئەنجامی ئەو یاخیبوونە.

مرۆڤی کورد، بە ژن و بە پیاوەوە نەک لەناو یەک تاقە چوارچێوەدا، بەڵکە لەناو چوارچێوەگەلێکدا ترنجێنراون کە تەنانەت لە دروستکردنیشدا خۆیان پاسیڤ بوون. هەندێ چوارچێوە مرۆڤ خۆی بۆ خۆی دروستی دەکات، هەندێکی تر خۆی بێدەسەڵاتە لە دروستبوونیدا و تەنها کاتێک دەزانێت تیایدا دیلکراوە و ئەمیش بووەتە وێنەیەکی نەبزواو لەناویدا. لە دۆخی مرۆڤی کورددا ئەم جۆرە چوارچێوانەی کە دەستکردنی بارودۆخی سیاسی ئەو بوون و داگیرکەرەکانی بۆیان بەکرد داوە، زۆرن.

پێش ئەوەی لە "ویست"ی ژنی کورد بدوێم، ڕۆشناییەک دەخەمە سەر "ویست"ی پیاوی کورد و و ئەو ئامادەییە پاسیڤەی لەناو ئەو چوارچێوە بۆکراوو و بەسەرداسەپێنراوانەیدا. پیاوی کورد بە گشتی ((نەک وەک چەند دانەیەکی ڕیزپەڕ و جیاواز))، ویستی خۆدەربازکردنیان لەو چوارچێوانەدا هێندە لاواز بووە، کە دەکرێ بە نەبوو بژمێردرێت. لێرەدا ڕەنگە پیاوی کورد هەڵوێستەیەک بکات و بە من بڵێت ئەی ئەو هەموو شۆڕشانە چی بوو هەڵمان گیرساند؟ ئەی ئەو هەموو قوربانییە چی بوو دامانن؟ ئەی کەممان لە سێدارە دراین و، ئەشکەنجە دراین و زیندانی کراین؟

منیش وەڵامم هەیە بۆ ئەم هەڵوێستەیە و ئەو وەڵامەشم سەرپێیی دەست نەکەوتووە، بەڵکە لە ڕامانێکی زۆر قووڵەوە پێی گەیشتووم و تێی گەیشتووم. ڕاستە شۆڕشمان یەک لە دوای یەک هەڵدەگیرسان و، لەناو ئەو شۆڕشانەشدا بە لێشاو قوربانیمان دەدا و، پیاوانی کورد چونکە بە تەنیا خۆیان هەڵگیرسێنەری شۆڕشەکان بوون و، سەنتەری خەبات و تێکۆشان بوون، لەناو ئەواندا قوربانییەکان زیاتر بوو، ئەوان قوربانییە ئەکتیڤەکانی شۆڕش بوون و. ژنان و منداڵانی کوردیش قوربانییە پاسیڤەکان بوون.
بەڵام:
- ئایا پیاوی کورد کە شۆڕشی هەڵدەگیرساند بۆ یاخیبوون بوو لەو چوارچێوانەی کە دەوروبەرە داگیرکەرەکەی بۆیان دروست کردبوو؟
- بۆ شکاندنی چوارچێوەکان بوو؟

ئایا لەناو خودی ئەو شۆڕشانەی هەڵیان دەگیرساند، چەندان چوارچێوەی تری خۆکرد دروست نەبوون کە هاوتەریبی چوارچێوە دوژمنکردەکان بە جۆرێکی تر مرۆڤی کوردی تێدا دەترنجێنرا؟

- ئایا "بیرکردنەوە" لە یاخیبوون لە چوارچێوەکان شۆڕشەکانی دەکرد بە پێویستی، یان تەنها "غەریزە" کان پاڵنەری هەڵگیرساندنیان بوون؟

- ئەی لە ئاکامی ئەم هەموو شەڕ و شۆڕشەدا، ئەم هەموو قڕکردن و قوربانییەدا، چەند چوارچێوەمان شکاند؟

- ئەی چەند چوارچێوەی ترمان دروست کرد؟

زۆر پرسیاری تر ڕامانم پڕ دەکەن و، بۆ بەرسڤدانەوەیان پەنا دەبەمە بەر زانستەکان و لە فاکتە و فاکتەرەکان دەگەڕێم. ڕەنگە زۆر قورس لە سەر پیاوی کورد بکەوێت کە ڕاشکاوانە پێی بگوترێت ئەنجامی هاوکێشەی خەبات و تێکۆشانی تۆ یەکسانە بە سفر، چونکە مەخابن ئەگەر چی مێژووی خەباتی تۆ سەدەیەک و دووان تێدە پەڕێنێ و، ژمارەی شۆڕشەکانت ژمارەی پەنجەکانی دەست و پێ تێدە پەڕێنی و قوربانییەکانت ملیۆن بەجێدەهێڵێ، بەڵام لە ئەنجامدا هێشتا ئەو چوارچێوانەی کە تۆی تیا ترێنجێنراوی نەشکێنراوە و، کۆمەڵێک چوارچێوەی تریشت بە دەستەکانی خۆت چێ کردووە.

شۆڕش کە هەڵدەگیرسێ بۆ ئەوەیە کە لە ئەنجامی پرۆسەیەکی چڕی خەبات و تێکۆشاندا کۆتایی بە بارێک بهێنێ کە خوارە و بە دۆخێک کە نائاساییە. بە کۆنکرێتی بوترێت، شۆڕش بۆ گۆڕانە، گۆڕانێکی بنەڕەتی.

- ئایا شۆڕشەکانی ئێمە "بە سەرکەوتووەکانیشییەوە" گۆڕانێکی بنەڕەتییان لە سەرخان و ژێرخانی سەروژێرکراوی ئێمە هێنایەنە کایەوە، یان جگە لە هەندێ گۆڕانی ڕووکەش لە ڕوواڵەتدا، گۆڕانێکی گرنگ کە بە گۆڕانی ڕیشەیی ناوی ببەین، هاتە دی؟

هەر یەک لەم هەموو پرسیارە دەکرێ بە نموونەوە بەرسڤەکانیان بەڵگەدار بکرێت ((کە لێکۆڵینەوەیەکی تایبەتییە و کاری تێدا دەکەم))، ئەوەی لێرەدا مەبەست بێ تیشکی بخەمە سەر پرسی "ویست"ی پیاوی کوردە بۆ یاخیبوون لە چوارچێوەکان. چونکە ئەگەر ڕۆشناییەکی وا لەسەر پیاوی کورد نەبێت، ئاسان نییە لە "ویست" ی ژنی کورد بدوێم، کە مرۆڤێکە سەرباری ئەو چوارچێوانە، لەناو چوارچێوەی پیاوکردیشدا وێنەیەکی نەبزوواوە.

لەناو ئەو چوارچێوانەوە کە تیشکیان خرایە سەر، پیاوی کورد بەردەوام چوارچێوەی تر بۆ خۆی و بۆ ژن چێ دەکات. ئەوانەی کە بۆ خۆی دروستیان دەکات تا ڕادەیەک و بە ڕێژەیی لەو چوارچێوانە ڕەنگینتر و فراوانترن کە بۆ ژنیان دروست دەکات. لەناو چوارچێوەکانی خۆیدا بوارێک بۆ خۆسەلماندن ماوەتەوە، ئەگەرچی ئەو خۆسەلماندنە دڕدۆنگانەیە "وەهمی"یە. بەڵام ئەو چوارچێوانەی کە بۆ ژن دروستی کردوون، هێندە تەنگ و تاریکن، کە بوارێک بۆ ڕووناکی و بۆ بزووتنەوەی تێدا بەدی ناکرێت. کە بواری بزووتنەوەش نەبێت، خۆسەلماندن "تەنانەت خۆسەلماندنی دڕدۆنگانەش" دەبێتە مەحاڵ. تەنگترین و ترسناکترین چوارچێوەش کە بۆ ژن دروست دەکرێت، نەک لە کۆمەڵگەی کورد بەڵکە لە زۆربەی کۆمەڵگە نەریتییەکاندا، چوارچێوەی ڕەوشتە. ڕەوشت نەک بە مانا زانستیی و فەلسەفییەکەی، بەڵکە بە مانا نازانستی و نەریتییەکەی، کە ئیدی جەستەی ژن و بە تایبەت ئۆرگانی سێکسی ژن دەبێت بە پێناسە ترسناکەکەی.

- ئایا ژنی کورد دەتوانێت ببێتە خاوەنی ئەو وزە دەروونییەی کە تەیاری کات بۆ یاخیبوون لەو چوارچێوانەی کە سەرەتا وەک وکوردێک و ئینجا وەک ژنێک تێی ترنجێنراوە؟
- ئایا کە خودی پیاوی کورد خاوەنی ئەو وزە دەروونییە نەبن و چوارچێوەکانیان نەشکاندبێ، ژنی کورد دەتوانێت بیانشکێنێت؟

ئیرادە وزەی دەروونییە و، وزەی دەروونیش بەشێکی لە سروشتی مرۆڤانەی تاکەکاندا و، بەشێکی تریشی بەندە بە بارودۆخ و ژینگەوە. بارودۆخ و ژینگەی مرۆڤی کورد ئەوەندە تەندروست نەبووە بۆ ئەوەی لە دروستکردنی ئەو وزەیەیدا ڕۆڵێکی بەرچاو ببینێت، بەلام ئەو بەشەی کە پەیوەستە بە خود و سروشتی مرۆڤانەیەوە سەرچاوەیەکی شاراوە و پەی پێنەبراوە و هێشتا نەیبزواندووە.

ئەو بەشەی کە پەیوەندی بە سروشتی مرۆڤەوە هەیە، وام لێ دەکات گەشبین بم بەوەی کە ئەگەرچی بارودۆخ و ژینگەش هاوکار نەبن، مرۆڤ بتوانێ سەرچاوەی ئەو وزەیەی خۆی بدۆزێتەوە و هێزی بەرەنگاربوونەوەی بەربەستەکانی تێدا دروست بکات. چ پیاوی کورد و چ ژنی کورد، چ وەک کەسی جیا لە یەک و سەربەخۆ و، چ پێکەوە و بە هاوبەشی دەتوانن لە دۆزینەوەی "ویست"ەکانیان و بوون بە خاوەنی "ویست" ەکانیان کارا و هاوکار بن. جەوهەری ئەو دۆزینەوەیەش بە بۆچوونی من لەو ئامادەییەوە سەرچاوە دەگرێت کە بۆ "یاخیبوون" بەکاریان دەبەین. تەنها یاخیبوون لە چوارچێوەکان و ئامادەبوون بۆ باجدان لە ئەنجامی ئەو یاخیبوونە دەتوانێ لەوە نزیکمان بخاتەوە کە خاوەنی ئیرادە بین.

www.kurdistannet.org

ئەنجام:

1. ئیرادە یاخیبوونە لە چوارچێوەکان، ئامادەبوونە بۆ قوربانی و باجدان لە ئەنجامی ئەو یاخیبوونە. ویستن توانینە، توانایی و ویست هەمیشە لەبەرهەمهێنانەوەی یەکتریدا کاران. ئەمانەش هەبوونیان مرۆڤ دەگەیەنێتە جەوهەری خود و، خۆسەلماندن دەکاتە ئامانج. بۆ ئەوەشی دۆخی خۆسەلماندن بپارێزرێت و دڵنیابین لە بەردەوامییەکەی، پێویستە خود تێپەڕێنین و دۆخی خۆسەلماندن تێپەڕێنین. هەموو ئەو چوارچێوانە تێپەڕێنین کە بەسەرداسەپێنراون و، خۆشمان چوارچێوەی تر بۆ خۆمان نەکەین بە بەربەست. مرۆڤ تەنها بە ئازادی دەتوانین سوود لە ئیرادە وەربگرێت و، بیکاتە میکانیزمی خۆسەلماندن.
2. ژنی کورد خاوەنی ویست نییە بۆ خستنەگەڕی توانایی و تواناکارییەکانی دەروونی خۆی. تا ئەم ساتەش ئامادەی یاخیبوون نەبووە و نییە لەو چوارچێوانەی کە وەک مرۆڤێکی کورد و وەک ژنێکیش بۆی دروستکراون و بەسەریدا سەپێنراون و تێی ترنجێنراون. پیاوی کوردیش، سەرەڕای هەموو بزوتنەوە و شۆڕشەکانی کە هەڵیانگیرساندوون نەیانتوانیوە لەو چوارچێوانە یاخی بن کە بارودۆخی سیاسی و فاکتەری مێژوویی و جوگرافیایی بۆیان کێشاوە و، داگیرکەرەکانی کوردستان کوردیان تێ ترنجاندووە. کەواتە پیاوی کورد، سیفەتی یاخیبوونی تیا نەبووە و، بەڵکە لەناو چوارچێوەکاندا درێژەی بە "بێ ویستیی" داوە، بەڵکە لەناو ئەوانەشدا چوارچێوەی تری بۆ خۆی و بۆ ژنانی کۆمەڵگەکەی خوڵقاندووە.
3. ئەگەرچی بارودۆخ و ژینگە و فاکتەرە دەرەکییەکان ڕۆڵی گرنگ دەبینن بۆ ئافراندنی کەشی خۆدۆزینەوە و خستنەگەڕی وزە دەروونییەکان، بەلام لە ناوخۆی مرۆڤدا و وەک سروشتی دەروونی مرۆڤانە وزەیەکی حەشاردراو هەیە و، دەکرێ لەگەڵ نالەباری بارودۆخ و هەبوونی

بەربەستەکانیشدا بخرێنە گەڕ. بۆیە هەمیشە مرۆڤ خۆی دەتوانێ بزوێنەری ئەو وزەیە بێت و ئاراستەکاری بێت.

دواوتە :

"ئیرادە" یەکێکە لە پایە پتەوەکان و کۆڵەکە سەرەکییەکانی کەسایەتی مرۆڤ. وەک تاک هەبوونی ئەم کۆڵەکەیە پێویستە بۆ گەیاندنی مرۆڤ بە جەوهەری بونیادی خۆی و کردنی بە کەسایەتییەک. وەک نەتەوە، هەبوونی ئەم کۆڵەکەیە چارەنووسسازە لە گەیاندنی بە قەوارەیەکی تایبەتی و بەرجەستە. ئێمە چ وەک ژن و پیاوی کورد و، چ وەک نەتەوەی کورد پێویستمان بەم کۆڵەکەیە هەیە بۆ ئەوەی بوونمان بسەلمێنێت، ئیرادە ناسنامە دروست دەکات.

2004/05/02

ستۆکهۆڵم

کوردستان نێت
www.kurdistannet.org
KURDISTAN NET

KURDISTAN NET
کوردستان نێت
www.kurdistannet.org